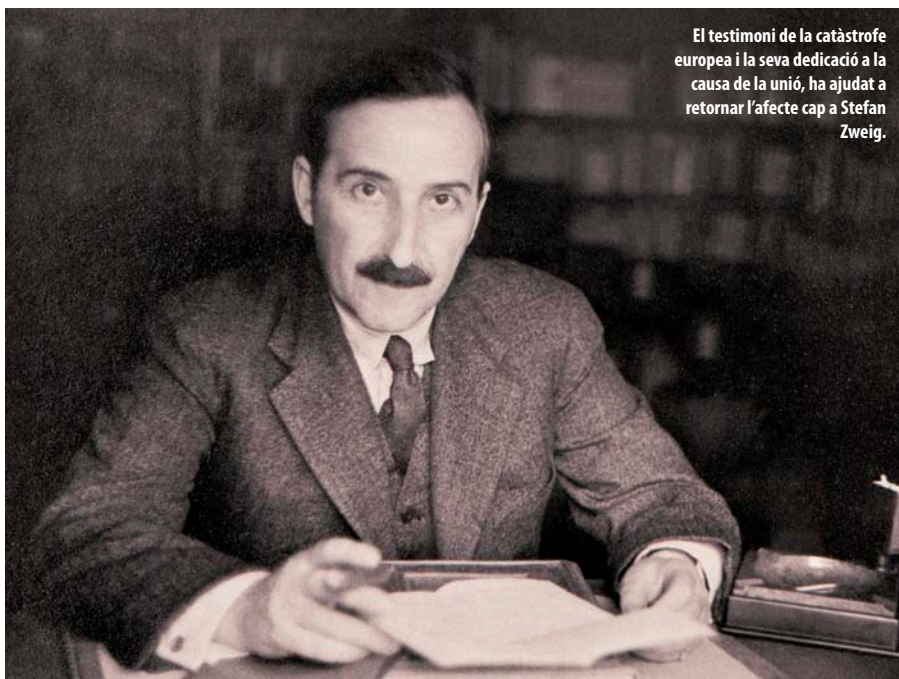

Per què els europeus tornen a llegir Stefan Zweig?

L'escriptor, d'una gran popularitat al seu temps, ara sembla més actual que mai.

El testimoni de la catàstrofe europea i la seva dedicació a la causa de la unió, ha ajudat a retornar l'afecte cap a Stefan Zweig.

© The Economist

Després d'aquest any tan depriment per a Europa, es parla amb lleugeresa dels anys 30. Les relacions de confiança entre països s'estan esfilagarsant i l'antiga dita que la Unió Europea avança només en temps de crisi s'està posant a prova fins al caire del desmembrament. Els populistes estan en auge. El Regne Unit se n'està anant. I els veïns d'Europa o bé l'amenacen directament (Rússia) o amenacen d'inundar-la de refugiats. Un euròcrata molt alterat va confiar no fa gaire a un servidor

que temia una altra guerra franco-alemanya.

No sorprèn gaire que els europeus pessimistes comencin a treure la pols a Stefan Zweig. L'escriptor austríac, prolífic i amb una gran popularitat al seu temps com a autor de novel·les, biografies i obres polítiques, encarnava la idea de l'europeu culte d'entreguerres. Zweig, un jueu que va veure com els nazis cremaven els seus llibres, es va exiliar primer de la seva casa d'Àustria, el 1934, i després d'Europa. L'astre literari de Zweig va quedar eclipsat per contemporanis seus com Thomas Mann o Joseph Roth, però el seu testimoni de la catàstrofe europea, i la

seva dedicació a la causa de la unió, han ajudat a retornar l'afecte popular cap a Zweig. (*El Gran Hotel Budapest*, pel·lícula del 2014 inspirada en els escrits de Zweig, també hi pot haver contribuït.)

Zweig sentia el rebuig de l'esteta pel tragí de la política, però les seves apel·lacions a la unitat europea es van fer cada cop més urgents als anys 30, quan el continent s'abocava a la guerra. Quan finalment va arribar, Zweig no va ser capaç de mantenir l'esperança que havia despertat en altra gent. En *El món d'ahir*, un lament escrit cap al final de la seva vida sobre la Viena cosmopolita de la fi del segle, la de la seva infantesa, Zweig declara que Europa el "va perdre" quan es va esquinçar per segon cop en la història recent. El 1942 Zweig i la seva jove esposa van suïcidar-se a la seva llar adoptiva de Petrópolis, situada als turons que envolten Rio de Janeiro.

Segons la severa anàlisi del crític John Gray, Zweig no va mostrar gaire coratge a la vida perquè la seva mort es pugui considerar tràgica. Però no es pot amagar la ironia del que vindria més tard. Menys d'una dècada després del seu suïcidi, sis països europeus van acordar unificar la producció d'acer i de carbó, amb la creació d'un club que acabaria evolucionant en el projecte europeu que Zweig durant tant de temps havia instat a crear. Una organització construïda sobre uns fonaments tan prosaics no hauria complagut, sens dubte, la noble imaginació de l'escriptor (i, amb tot l'aiguabarreig paneuropeu, Brussel·les mai no estarà a l'altura de la Viena de Zweig). Però allò intentava aconseguir amb mitjans burocràtics el que Zweig esperava atènyer per mitjà de l'educació i la cultura: fer que la guerra entre França i Alemanya no fos només impensable sinó impossible.

El mite fundacional del que es convertiria en la UE encara és un al·licient per als líders actuals. En un discurs recent, Donald Tusk, president del Consell Europeu, va fer seu l'avis de Zweig que els qui queden atrapats en el canvi històric no són mai conscients de l'inici del canvi. Tusk va lamentar el "parany del fatalisme" que, deia, havia paralytitzat els polítics moderats d'avui dia davant l'amenaça del populisme. En temps de Zweig, va afegir Tusk, els liberals van abandonar "virtualment sense lluitar, tot i que ho tenien tot de cara".

Els veterans de Brussel·les lamenten la falta de visió de la fornada de líders actuals, com si amb un nou Kohl, Miterrand o Delors n'hi hagués prou per retornar la salut a Europa. Però no és només als polítics a qui se'ls van desdibuixant els records dels anys 40. Fent que la guerra entre els seus membres sigui inimaginable, la UE ha debilitat el seu propi suport. Sense una missió tan engrescadora, hi ha qui qüestiona els sacrificis de sobirania que exigeix pertànyer a la UE.

Les crisis dels últims anys hi donen una resposta. Si bé algunes de les desgràcies de la UE es poden atribuir a errors en la seva formació –la integració sigil·losa que de vegades ha tractat els votants com un inconvenient o les errades de disseny de la moneda comuna–, d'altres han vingut de l'exterior i han requerit una reacció coordinada. Sense la UE, l'amenaça russa seria molt més gran i si els governs haguessin estat enfrontats encara els hauria costat més respondre a la crisi migratòria. Problemes com el canvi climàtic i el terrorisme exigeixen una gestió compartida. Malgrat tots els passos en fals de la UE, els problemes d'Europa serien més greus si no existís.

Compte amb la compassió

El missatge de Zweig és doblement seductor. La seva insistència en la naturalesa oscil·lant de la història europea, basculant endavant i endarrere durant segles entre un tribalisme perepunyetes i el desig de cooperació, reafirma als temorosos que la desunió actual potser només és temporal. Els seus atacs als polítics mesquins de la seva època reforcen el desdeny amb què els pro-europeus d'avui dia es miren els seus líders. “La idea europea”, va escriure Zweig, és “la fruita de maduració lenta d'una manera de pensar més elevada”. A Brussel·les molts troben admirable aquest pensament de superioritat.

Però, com reconeixia Zweig, un club supranacional mai no pot gestionar

l'afecte dels ciutadans igual que una nació. El seu propi remei –una capital europea rotatòria amb actes i festivitats que imitessin els espectacles nacionals– s'ha acabat portant a la pràctica, si bé de manera diluïda. Però la Capital Europea de la Cultura encara no ha elevat els europeus a l'estat de consciència que esperava Zweig. L'estira-i-arronsa constant de lleialtats nacionals encara és el millor mitjà per mobilitzar els europeus a actuar. Encara que els qui somien un super-Estat europeu federal, com Zweig, hagin perdut la batalla, val més treballar a partir de la política nacional que compadir l'estupidesa dels qui l'han guanyada.

Fa deu anys el perill per a Europa era el declivi elegant cap a la irrellevància.

Des d'aleshores, el *tempo* dels esdeveniments s'ha accelerat i s'ha accentuat el risc de desintegració. La UE, la més particular de les institucions, encara no ha trobat la manera de fer fermentar la necessitat d'una autoritat central amb l'energia democràtica dels Estats nació. Les emergències d'avui dia fan que aquesta tasca sigui encara més urgent. Però els reptes de l'Europa d'avui –rica, lliure, democràtica i, en bona mesura, pacífica– no són els dels anys 30. Zweig començava *El món d'ahir* amb un suggeriment de Shakespeare: “Encarem el temps que ens ha tocat”. En això, almenys, tenia raó. ●

Traducció d'Arnau Figueras

Rafael Tasis
És hora de plegar

Rafael Tasis
La Bíblia Valenciana

Rafael Tasis
Un crim al Paralelo

PER NADAL, REGALA MISTERI

NOVETATS 314
Pots seguir-nos a Facebook i Twitter
Visita la nostra botiga virtual en www.tresiquatre.com
Edicions Tres i Quatre / València